

Король Олександр Дмитрович,
доктор географічних наук, доцент

Скутар Тетяна Дмитрівна,
кандидат географічних наук, доцент

Круль Галина Ярославівна,
кандидат географічних наук, доцент

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна, e-mail: o.korol@chnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1114-1090>

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна, e-mail: t.skutar@chnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6883-2538>

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна, e-mail: g.krul@chnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9760-5468>

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ІНОЗЕМНИХ (В'ЇЗНИХ) ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ)

Мета. Метою статті є запровадження та апробація теоретичних і методичних підходів до дослідження міжнародних туристичних прибуттів і доходів від іноземного туризму для певної країни призначення на основі аналізу її в'їзних туристичних потоків як агрегованих, тобто за країнами походження туристів.

Методика. В основі дослідження – статистичний аналіз даних, зокрема побудова й аналіз рядів динаміки кількості прибуттів до країни призначення за країнами походження туристів, кореляційний аналіз. Кореляційний аналіз проводиться для встановлення тісноти зв'язку між: 1) динамікою загальної кількості вибуттів із певної країни походження туристів і динамікою їхніх прибуттів до країни призначення; 2) динамікою прибуттів із різних країн походження туристів між собою; 3) динамікою кількості прибуттів із певної країни походження та загальною кількістю прибуттів до дестинації. Вивчення структури в'їзного туризму передбачає аналіз частки прибуттів за топ-країнами походження туристів. При дослідженні динаміки туристичних доходів за допомогою індексу споживчих цін (СРІ) поточні ціни перераховано у фіксовані для базового року, щоб нівелювати вплив інфляції.

Результати. Розроблено методику, яка передбачає 2 рівні дослідження іноземних (в'їзних) туристичних потоків. На першому – здійснюється аналіз загальної динаміки іноземного туризму певної дестинації в регіональному контексті, а також класифікується його розвиток. Другий рівень (глибший) – розглядає іноземний туризм як агрегований із окремих в'їзних потоків і передбачає аналіз структури прибуттів до країни призначення, вивчення динаміки прибуттів за топ-країнами походження туристів, а також сезонності прибуттів та прибутковості іноземного туризму дестинації.

Запропоновану методику апробовано на прикладі аналізу іноземних туристичних потоків в Україні. Проаналізовано чинники, що визначали коливання в динаміці туристичних прибуттів до України у 1996–2019 рр., та встановлено причини низької прибутковості іноземного туризму. Структурний аналіз в'їзного туризму в Україні показав переважання туристів із сусідніх країн.

Наукова новизна. Наукова новизна полягає у запровадженні методики дослідження міжнародних туристичних прибуттів і доходів від іноземного туризму для певної країни призначення на основі аналізу її в'їзних туристичних потоків як агрегованих, тобто за країнами походження туристів, що ґрунтується на використанні методів математичної статистики.

Практична значимість. Апробована методика може бути використана для дослідження міжнародних туристичних потоків для інших країн.

Ключові слова. міжнародні туристичні потоки; в'їзний туризм; структура туристичних прибуттів, ряди динаміки; прибутковість іноземного туризму.

Korol Oleksandr Dmytrovych,
Doctor of Geography, Associate Professor

Skutar Tetiana Dmytrivna,
Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor

Krul Halyna Yaroslavivna,
Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine, e-mail:
o.korol@chnu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1114-1090>

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine, e-mail:
t.skutar@chnu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6883-2538>

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine, e-mail:
g.krul@chnu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9760-5468>

THEORETICAL APPROACHES AND METHODS OF STATISTICAL ANALYSIS OF FOREIGN (INBOUND) TOURIST FLOWS (ON THE EXAMPLE OF UKRAINE)

Purpose. The purpose of the article is the development and approbation of the theoretical and methodological approaches to the study of the international tourist arrivals and tourism receipts for a certain destination country that

is conducted on the basis of the analysis of its inbound tourist flows as aggregated ones, that is, by the countries of origin of tourists.

Methods. The research is based on the statistical analysis of data, in particular the construction and analysis of time series of the total number of tourist arrivals to the destination country by the countries of origin of tourists, correlation analysis. Correlation analysis is conducted to establish the closeness of the relationship between: 1) the dynamics of the total number of departures from a certain country of origin of tourists and the dynamics of their arrivals to the destination country; 2) the dynamics of arrivals from different countries of origin of tourists among themselves; 3) the dynamics of the number of arrivals from a certain country of origin and the total number of arrivals to the destination. The study of the inbound tourism structure involves the analysis of the share of arrivals by the top countries of origin of tourists. When studying the dynamics of tourism receipts, the Consumer Price Index (CPI) was used to convert current prices to fixed ones for a base year to eliminate the effect of inflation.

Results. The methodology that involves 2 levels of the research of inbound tourist flows has been developed. On the first, the analysis of the overall dynamics of inbound tourism of the destination country in the regional context is carried out, and its development is also classified. On the second level (deeper) the inbound tourism is considered as aggregated one estimated by the number of arrivals to separate countries of origin of tourists. The research is based on the analysis of the structure of arrivals to the destination country, involves the study of the dynamics of arrivals by the top countries of origin of tourists, as well as the seasonality of arrivals and the profitability of inbound tourism.

The proposed methodology was tested on the example of the analysis of inbound tourist flows in Ukraine. The factors which determined fluctuations in the dynamics of tourist arrivals to Ukraine in 1996–2019 were analyzed, and the reasons for the low profitability of inbound tourism were identified. The structural analysis of inbound tourism in Ukraine showed the predominance of tourists from the neighboring countries.

Scientific novelty. The scientific novelty is in the implementation of the methodology for the study of the international tourist arrivals and tourism receipts for a certain destination country that is conducted on the basis of the analysis of its inbound tourist flows as aggregated ones, that is, by the countries of origin of tourists. The mathematical statistics and time series method are used to analyze tourism flows.

Practical significance. The tested methodology can be used to study international tourist flows for other countries.

Key words: international tourism flows; inbound tourism; structure of tourist arrivals; time series; profitability of inbound tourism.

Постановка проблеми. Міжнародний туризм посідає вагомe місце в зовнішньoeкономiчних зв'язках багатьох країн і має велике значення для їхнього торговельного балансу. Позитивний вплив на економіку дестинацій має й те, що грошові надходження від іноземного туризму через мультиплікативний ефект стимулюють розвиток інших галузей: будівництва, торгівлі, сільського господарства, виробництва товарів широкого вжитку, внутрішнього транспорту та зв'язку тощо. Цей вплив прямо пропорційний кількості туристів та їхнім грошовим видаткам. Тому одним із основних напрямків дослідження міжнародного туризму є статистична оцінка кількості прибуттів і доходів від іноземного туризму для певної країни призначення, яка доповнюється аналізом їхньої динаміки за визначений проміжок часу, розглядом структури прибуттів за країнами походження туристів, зазвичай, для останнього або кількох маркерних років та ін. Однак істотні протилежно спрямовані прирости кількості прибуттів із окремих країн походження туристів можуть компенсувати один одного, через що в загальній динаміці іноземного туризму країни призначення не спостерігатиметься нічого помітного і складеться враження, що цього року не відбувалося нічого важливого. Тому в дослідженні динаміки іноземного туризму для певної країни призначення варто спочатку проаналізувати за цей період потоки відвідувачів за окремими країнами походження й лише потім характеризувати загальну кількість прибуттів за роками. Тобто пропонується методичний підхід, який розглядає міжнародний туристичний потік, насамперед, як агрегований.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед робіт присвячених міжнародному туризму можна виділити праці О.О. Любіцевої (2002), О.Д. Короля (2018), М.П. Мальської, Н.В. Антонюк, Н.М. Ганич (2008), Л.П. Кондрацької (2019), А.Г. Охріменко (2012), В.Ф. Кифяка (2008), Н.А. Дехтяра (2021), О.О. Бейдика, Н.О. Новосад (2010, 2012), В.Я. Данілова, О.Я. Яремчук (2009), П.Ф. Ковалю, Н.О. Алешугіної та ін. (2010). У цих роботах охарактеризовані основні поняття міжнародного туризму, проаналізована географія туристського попиту за регіонами світу, відображені останні тенденції та процеси глобалізації в цій галузі. Проте, у цих роботах не висвітлюється динаміка іноземного туризму за останні роки, зокрема від терактів 11 вересня у США до світової економічної кризи 2009 року і надалі. Крім того, географія в'їзних туристичних потоків розглядається переважно за регіонами, а не окремими країнами. Останні відомості про міжнародний туризм можна знайти у щорічних статистичних аналітичних електронних видання «UNWTO Tourism Highlights» (2001-2020). Однак їхній аналіз переважно прив'язаний до кількох років і не охоплює такий тривалий період (1996–2019 рр.), як у цій статті.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є запровадження та апробація теоретичних і методичних підходів до дослідження міжнародних туристичних прибуттів і доходів від іноземного туризму для певної країни призначення на основі аналізу її в'їзних туристичних потоків як агрегованих, тобто за країнами походження туристів. Похідною метою є аналіз цих потоків для України за період, який не зазнав значного впливу форс-мажорних обставин, тобто до 2019 року. Це необхідно для «чистоти експерименту». Відповідно до цього були сформульовані такі завдання:

- визначення статистичних показників оцінки туристичних потоків у вартісних і натуральних показниках;
- розробка теоретичних і методичних підходів до аналізу цих показників для туристичних потоків як агрегованих;
- апробація цих теоретичних і методичних підходів на прикладі України;
- встановлення чинників, що впливають на динаміку та структуру іноземних (в'їзних) туристичних потоків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз загальної кількості прибуттів і місця країни в туристичному регіоні. Дослідження іноземного (в'їзного) туризму певної країни призначення розпочинається з обліку загальної кількості прибуттів та місця країни за цим показником у відповідному туристичному регіоні (за класифікацією ЮНВТО). Рейтинг країни в регіоні також можна доповнювати порівнянням фактичної кількості прибуттів до країни з середнім значенням для регіону в цілому.

Під кількістю прибуттів розуміється число зареєстрованих відвідувачів тієї чи іншої країни, які не є її резидентами, за певний проміжок часу, зазвичай за рік. Усіх їх можна віднести до одноденних відвідувачів і туристів (відвідувачів, що перебувають у країні призначення понад одну добу). Їх обчислюють за допомогою показників, що наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Визначення прибуттів у міжнародному туризмі, за стандартами UNWTO

Об'єкт	Показник	Місце	Коментарі
Відвідувач	Прибуття	На кордоні	
Турист	Прибуття	На кордоні	
		У готелях і подібних закладах	Не враховуються поселення в приватному секторі.
		У колективних туристичних закладах	Враховується кожне нове поселення в іншому закладі розміщення

Джерело: UNWTO Tourism Highlights (2001-2020)

При обчисленні прибуттів у міжнародному туризмі перевага надається обліку на кордоні. Однак не всі країни можуть збирати такі дані. Замість цих показників можуть бути використані інші. Основне дослідження здійснюється шляхом побудови рядів динаміки кількості прибуттів до країни призначення (дестинації) і відповідного туристичного регіону. Їхній аналіз відбувається за таким алгоритмом (див. рис. 1). Характеристика часових рядів здійснюється на основі аналізу двох основних компонентів ряду – його тенденції та відхилень фактичних значень від неї як коливань окремих рівнів ряду. При аналітичному вирівнюванні динамічного ряду фактичні значення y_t замінюються обчисленими на основі певної функції $Y=f(t)$, яку називають трендовим рівнянням (t – змінна часу, Y – теоретичний рівень ряду) (Герасименко, 2000, С. 128, 130). Вибір функції здійснюється на основі характеру закономірностей динаміки явища, що вивчається (Опря, 2012, С. 218). Прийнятність рівняння тренда визначається за допомогою середньої помилки апроксимації, яка не повинна перевищувати 15%.

Побудова графіків динаміки кількості прибуттів з лініями трендів із встановленням точності апроксимації	
Рівняння тренда підтверджується середньою	Рівняння тренда не підтверджується середньою

помилкою апроксимації	помилкою апроксимації
1. За побудованими лініями тренду виявляють загальну тенденцію до зростання, стабільності чи зниження рівня в'їзного турпоточу (кількості прибуттів).	Країну можна класифікувати як таку, де іноземний туризм не сформований, знаходиться на зламі або щось ін. Динаміка прибуттів у цьому випадку аналізується на основі ланцюгових щорічних приростів.
2. Аналіз динаміки передбачає також визначення швидкості й інтенсивності розвитку (кількісних змін) в'їзного турпоточу. Оскільки вибір апроксимуючої функції (рівняння тренду) здійснюється на основі характеру закономірностей динаміки явища, що вивчається (у нашому випадку в'їзного турпоточу), то порівнювати ряди динаміки, що описуються різними видами ліній тренду, можна на основі узагальнюючих характеристик динаміки. Залежно від виду функції узагальнюючими характеристиками динаміки в'їзного турпоточу є такі середні показники, як середній рівень ряду, прискорення, середній темп росту та приросту. На основі цих показників, а також коефіцієнта випередження можна робити відповідні порівняння з динамікою регіонального турпоточу.	
3. На основі виду функції (рівняння тренду), враховуючи загальну тенденцію динаміки, а також її характер й інтенсивність кількісних змін, можна класифікувати країну призначення за характером розвитку іноземного туризму.	
На цьому аналіз ліній тренду вичерпується, зокрема вони не дозволяють побачити вплив тих чи інших подій, що мали місце за час спостережень. Не можна навіть корелювати розраховані для різних рядів динаміки трендові значення, адже коефіцієнт кореляції для них завжди дорівнює 1. Тому найбільший інтерес викликає аналіз відхилень реальних показників від лінії трендів. Для співмірності коливань різних рядів динаміки доцільно розглядати не фактичні абсолютні відхилення, а розраховані у середньоквадратичних величинах (σ). При цьому можна припустити, що менші за $1(\sigma)$ відхилення є випадковими, а більші – спричинені певними чинниками.	

Рис. 1. Алгоритм аналізу динаміки кількості туристичних прибуттів

Джерело: розроблено авторами

За результатами цих вишукувань можна визначити, чи розвивається іноземний туризм країни, що досліджується, в тренді відповідного туристичного регіону. За характером лінії тренду можна класифікувати розвиток іноземного туризму в цій країні, а на основі відхилень, що перевищували середньоквадратичне значення, встановити чинники, які того чи іншого року мали

вплив. Якщо тренди іноземного туризму країни призначення та відповідного регіону подібні, а не випадкові відхилення узгоджуються, то динаміку прибуттів можна пояснити на основі регіонального аналізу.

Однак це початковий (поверхневий) рівень аналізу, який дозволяє лише побачити динаміку іноземного туризму певної дестинації в регіональному контексті, а також класифікувати його розвиток.

Аналіз агрегованих туристичних потоків до країни призначення. Другий рівень дослідження (глибший) розглядає іноземний туризм як агрегований із окремих візних потоків за країнами походження туристів (див. рис. 2.)

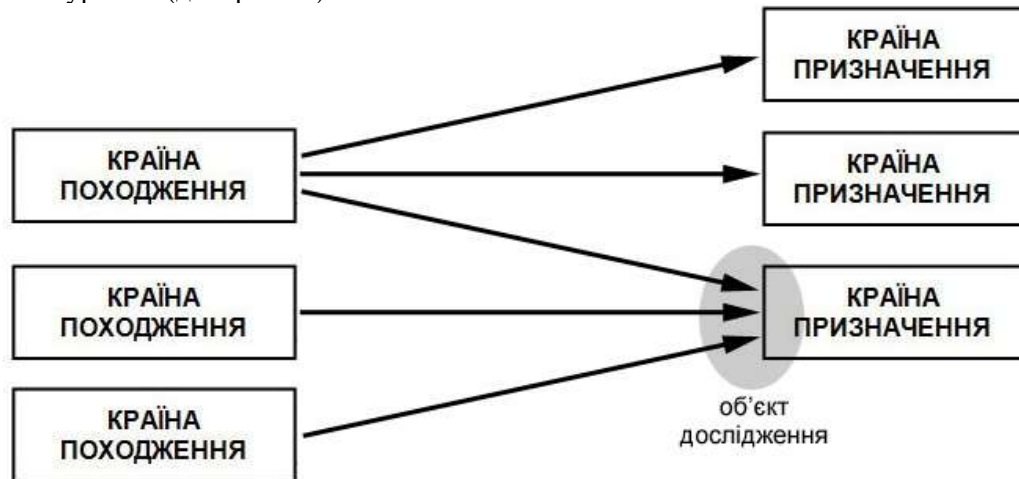

Рис. 2. Агрегування міжнародних туристичних потоків (Король, 2018)

Він передбачає аналіз динаміки прибуттів за топ-країнами походження у структурі іноземного туризму країни призначення за ті ж роки, що і для загальної кількості прибуттів. Оскільки країн походження туристів у структурі прибуттів може бути чимало, варто відібрати за рейтингом топ-10, або таку їх кількість, на яку припадає не менше 2/3 прибуттів. Аналіз динаміки прибуттів із окремої країни походження туристів здійснюється за таким же алгоритмом, що і для загальної кількості прибуттів (див. рис. 1). Зміни у прибуттях із окремої країни походження туристів можуть залежати від динаміки загальної кількості туристичних вибуттів у цій країні. У такому випадку доцільно проаналізувати її зарубіжний (виїзний) туризм за аналогічним алгоритмом (див. рис. 1).

Зрештою, аналіз агрегованих туристичних потоків до країни призначення передбачає зіставлення трьох масивів даних:

- А) динамічного ряду загальної кількості прибуттів до країни призначення;
- В) динамічних рядів кількості прибуттів до країни призначення за топ-країнами походження туристів;
- С) динамічних рядів загальної кількості вибуттів за топ-країнами походження туристів.

При цьому головною робочою гіпотезою буде їхній причинно-наслідковий зв'язок за такою схемою: $C_1 \rightarrow V_1 \rightarrow A \leftarrow V_N \leftarrow C_N$, де N кількість топ-країн походження туристів у структурі прибуттів до країни призначення. Він встановлюється за допомогою кореляційного аналізу. При цьому найважчим питанням залишається, що з чим корелювати, адже на різних ланках алгоритму динаміка може аналізуватися за одним із двох сценаріїв (див. рис. 1), які передбачають отримання різних показників. Натомість показники, що корелюються, повинні бути аналогічними. Наприклад, за першого сценарію зіставлятимуться відхилення від ліній трендів, а характер останніх матиметься на увазі, а за другого сценарію – абсолютні показники динаміки.

Отже, спочатку встановлюється тіснота зв'язку між динамікою загальної кількості вибуттів із країни походження туристів (С) і динамікою їхніх прибуттів до країни призначення (В), що досліджується. Якщо зв'язок тісний, то аналіз часових рядів прибуттів до останньої переноситься на виїзний туризм у країні походження. Якщо зв'язок відсутній, то аналіз стосується країни призначення. Також варто порівняти динаміку прибуттів із різних країн походження туристів між собою. Це дозволить згрупувати їх та проаналізувати за групами.

Наступний аналіз передбачає встановлення тісноти зв'язку між динамікою кількості

прибуттів із певної країни походження (В) та загальною кількістю прибуттів до дестинації (А), що дозволить визначити ступені впливу кожної із них на іноземний туризм країни призначення. Цей ступінь впливу пояснюватиметься, насамперед, часткою певної країни походження туристів у структурі прибуттів до дестинації, що досліджується.

Аналіз структури прибуттів до країни призначення. Вивчення структури в'їзного туризму передбачає аналіз частки прибуттів за топ-країнами походження туристів. Частка, а не абсолютна кількість відвідувачів, більш репрезентативна для аналізу динаміки структури прибуттів. Хоча загальна кількість прибуттів із певної країни походження туристів може залишатися без змін, її частка в структурі прибуттів може зменшуватися на тлі зростання загальної кількості прибуттів до країни призначення. Інакше кажучи, скорочення цієї частки не обов'язково свідчить про абсолютне зменшення кількості прибуттів із тієї чи іншої країни походження туристів.

Для спрощення аналізу вбачається доцільним аналізувати динаміку структури прибуттів за окремим маркерними роками. Їх можна обрати як репрезентативні для того чи іншого періоду, що виділяються в аналізі динамічного ряду загальної кількості туристичних прибуттів.

Пояснити, чому склалася та чи інша структура прибуттів можна на основі певних географічних особливостей у розподілі міжнародних туристичних потоків, зокрема які спостерігаються в прибуттях із сусідніх і віддалених країн походження туристів. Якщо прибуття від сусідів можуть мати як дифузійний, так і спрямований характер, то віддаленні поїздки, як правило, спрямовані до певних дестинацій, де якнайкраще задовольнятимуться мотиви інверсійної поведінки в туризмі. Тобто для віддалених поїздок характерний вектор «втеча до тимчасової протилежності», що з географічної точки зору передбачає прямування до дестинацій із довкіллям, відмінним від звичного середовища.

Аналіз прибуттів із сусідніх країн здійснюється на основі гіпотези про дифузійний характер таких потоків, тобто вони розподіляються врізнобіч випадково без будь-якої переваги за напрямом. У такому випадку їхня частка у структурі прибуттів узгоджується із часткою спільного з країною призначення кордону суходолом. Для перевірки цього можна використовувати критерій χ^2 (див. рис. 3).

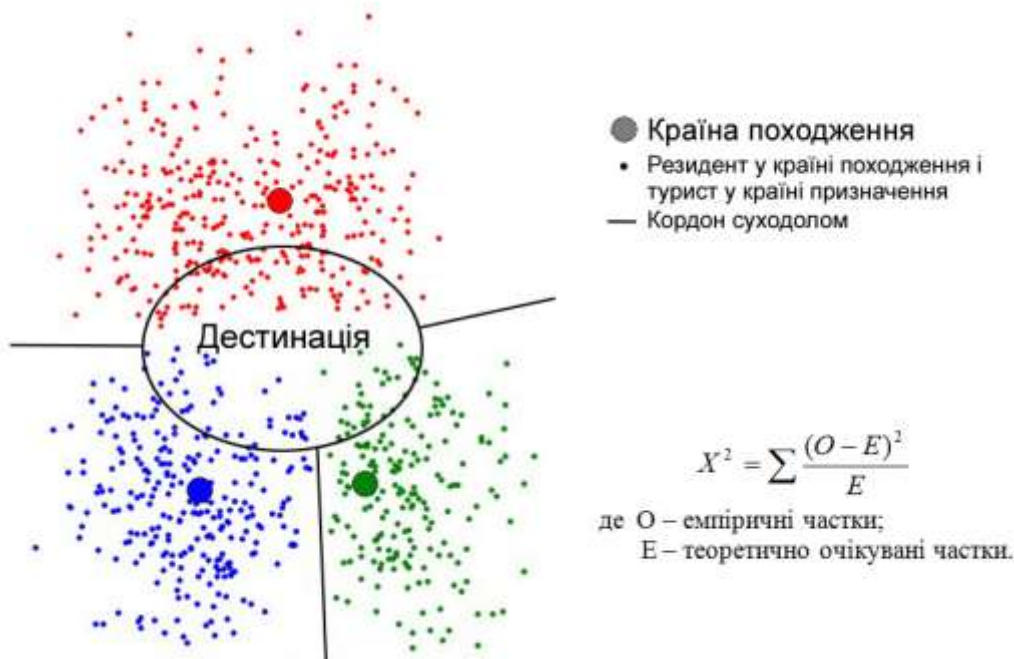

Рис. 3. Туристичні потоки від сусідів як дифузія (Король, 2018)

Якщо в розподілі туристичних потоків від сусідів не спостерігається характер дифузії, то це не спростовує цього теоретичного положення, адже воно ґрунтується на однорідності географічних і демографічних умов, насамперед на прикордонних територіях, що, далєбі, не всюди зустрічається, зокрема через:

- неоднакову щільність населення на територіях, близьких до спільного кордону, насамперед з боку країни походження туристів;

- ментальну близькість населення країн по різні боки кордону;
- транспарентність спільного кордону, на заваді якої стають річки та інші лінійні географічні перепони, візовий режим тощо.

Поєднання цих обставин може послаблювати або підсилювати їхній взаємний вплив. Наприклад, якщо географічна завада має площинний характер, то вона не лише ускладнює транспортну доступність, але й зумовлює малу щільність заселення, що спостерігається в гірських регіонах. Отже, ці географічні та демографічні обставини можуть бути додатковими чинниками, які беруться до уваги при подальшому аналізі туристичних потоків від сусідів.

Якщо аналіз на гетерогенність, в першу чергу, прикордонних територій не пояснює спотворення дифузійного характеру туристичних прибуттів від сусідів, то це означає, що такі потоки можуть мати спрямований (векторний) характер: в країні призначення є те, чого немає в країні походження туристів.

Векторний характер притаманний, насамперед, віддаленим туристичним потокам. Для з'ясування причин подорожей варто простежити відмінності у середовищах країн походження та призначення туристів як протиставлення їх придатності-непридатності для основних видів туристично-рекреаційної діяльності. Найбільш репрезентативним у таких дослідженнях є аналіз сезонності прибуттів та їх розподілу за сезонами для кожної країни походження туристів. Сезонність можна розрахувати за формулою (Король, 2009):

$$E = \frac{100 \sum |x - x_{cp}|}{\sum x}$$

де: E – сезонність; x – кількість туристів за окремий місяць; x_{cp} – середньомісячна кількість туристів за рік.

Чисельник тут – сума відхилень рівнів окремих періодів від середнього рівня, взятих із додатним знаком, а знаменник – кількість туристів за весь цикл.

Аналіз сезонності прибуттів за країнами походження туристів допомагає виявити векторні поїздки, що зосереджуються того чи іншого сезону, який вказує на ті особливості туристсько-рекреаційного середовища, заради яких здійснюються такі мандрівки. Дифузійні поїздки, навпаки, розподіляються впродовж року більш-менш рівномірно.

Аналіз прибутковості іноземного туризму. Аналіз туристичних прибуттів має доповнюватися середньою тривалістю перебування у країні призначення, бо чим довше турист там перебуває, тим більше грошей витрачає. Однак цей натуральний показник не поширений в обліку міжнародних туристичних потоків. Натомість, доступний такий вартісний показник, як доходи від іноземного туризму. Тому інформативнішим для аналізу туристичних потоків є відносний показник «прибутковість іноземного туризму», що розраховується за формулою:

$$Rec_{arr} = \frac{Receipts}{Arrivals}$$

де: Rec_{arr} (Receipts per arrival) – прибутковість;

Receipts – доходи від в'їзних туристів за рік;

Arrivals – кількість туристичних прибуттів за рік.

Доходи від в'їзних туристів складаються із середніх споживчих витрат відвідувачів, що здійснили прибуття до даної країни. Основними статтями їхніх витрат є розміщення, харчування, внутрішній транспорт і пальне, екскурсії, розваги, шопінг тощо.

Як і для натуральних показників, спочатку здійснюється аналіз динаміки прибутковості за досліджуваний період. При цьому необхідно нівелювати вплив інфляції за допомогою індексу цін CPI (Consumer price index), через який поточні ціни перераховуються у фіксовані для базового року. Аналізуються валові показники для країни призначення, оскільки доходи від іноземних туристів за країнами походження, як правило, не обліковуються. Також визначається місце країни призначення за прибутковістю іноземного туризму у відповідному туристичному регіоні (за класифікацією ЮНВТО).

Найперше витрати іноземних туристів на одне прибуття можуть залежати від рівня споживчих цін у країні призначення, що найкраще засвідчують питомі споживчі витрати місцевого населення. Через брак структурних даних у вартісному виразі, подальший аналіз прибутковості країни призначення ґрунтується на тому, що доходи від іноземного туризму формуються туристичними прибуттями. Тому дослідження може бути перенесене на розгляд структури

прибуттів за країнами походження як аналіз чинників, що впливають на прибутковість іноземного туризму за відповідними напрямками. З-поміж таких географічних чинників виділяється наявність кордону суходолом і сусідство, а також відстань до дестинації.

Щоб зрозуміти дію цих чинників, необхідно знати, як формується вартість туристичної поїздки, адже саме вона стоїть за прибутковістю. Усі витрати, що формують вартість туристичної мандрівки, можна поділити на дві групи. До *першої* належать витрати, які не залежать від тривалості подорожі. Найвитратнішою статтею в цій групі, безумовно, є проїзд. Транспортні витрати напряму залежать від відстаней. На міжконтинентальних та острівних маршрутах їхня частка може сягати більше половини сукупної вартості туру. Витрати *другої* групи формує вартість готельно-ресторанного обслуговування, яка залежить від тривалості подорожі. Їхня частка у загальній вартості мандрівки пересічно становить 60-65%. Отже, тривалість туру та протяжність маршруту впливають на його вартість, а отже, на прибутковість іноземного туризму.

Як правило, прибутковість іноземного туризму нижча у країнах, до яких приїжджають часто, але ненадовго. Така ситуація складається, насамперед, за наявності протяжного кордону суходолом без митних перешкод із країнами-постачальниками туристів. Особливо сприяє частим поїздкам спільна історія та ментальна близькість, зокрема мовна спорідненість. За таких обставин, особливо на близьких до кордону територіях, буде формуватися інтенсивний туристичний обмін. Однак ці поїздки триватимуть недовго та матимуть переважно самодіяльний характер. Чимало туристів відвідуватимуть за кордоном родичів, які частково братимуть їх на утримання. Як наслідок, невеликі доходи від іноземного туризму ділитимуться на значну кількість прибуттів, що помітно знижуватиме прибутковість.

Натомість, висока прибутковість іноземного туризму спостерігається в країнах, які не мають протяжного кордону суходолом або, навіть з усіх боків, омиваються морськими водами. Такі географічні умови стають на заваді самодіяльним туристичним потокам по сусідству. Тобто, у структурі прибуттів майже не буде частих і дешевих поїздок, які знижують загальну прибутковість. Якщо ж країна віддалена від основних зарубіжних туристичних ринків, то це помітно підвищує вартість подорожі за рахунок транспортних витрат. А в туристичних видатках завжди має зберігатися розумний баланс між транспортними витратами й витратами в дестинації. Отже, у віддалених дестинаціях туристи зупинятимуться на довше і витратять більше грошей.

Іноземні туристичні потоки України. Туристичні прибуття до України. За даними ЮНВТО, в 2019 р. Україну відвідало 13,4 млн. іноземців, що загалом відповідало середньоєвропейському показнику (13,8 млн) і забезпечило їй 14-ту позицію в європейському та 30-тю в світовому рейтингу туристичних дестинацій. Оскільки шість останніх років дослідження в Україні пов'язані з анексією Криму та окупацією Донбасу Росією, крім 2019 р. за маркерні ще обрані 2008 і 2013 роки. Зокрема, 2008 рік відзначився найбільшою кількістю прибуттів (25,4 млн.) за період, що досліджується (1996-2019 рр.), тоді Україна посіла 7-ме місце в світі та 5-те серед країн Європейського туристичного регіону. В 2013 р., коли було зафіксовано 24,6 млн. прибуттів, вона опинилася на 13-ій та 9-ій позиціях відповідно.

На початку періоду, що досліджується, за 1998-1999 рр. в'їзні туристичні потоки до України скоротилися на 44% (див. табл. 2, рис. 4). Це було пов'язано зі зменшенням кількості прибуттів із сусідніх країн, які були основними постачальниками туристів до України, зокрема з Росії, Білорусі та Молдови, внаслідок погіршення фінансово-економічної ситуації, що сталося через кризу в країнах Південно-Східної Азії, яка вибухнула в середині 1997 р., та різке падіння світових цін на енергоносії.

Впродовж наступних років, аж до світової фінансово-економічної кризи 2009 р., в іноземному туризмі України спостерігалася стійка позитивна динаміка, коли кількість прибуттів зросла майже вчетверо з 6,431 млн. у 2000 р. до 25,449 млн. у 2008 р. (див. табл. 2, рис. 4). Пересічно річний приріст за цей період становив +23%, а найбільшим він був у 2000 р. (+52%). Україна стала привабливішою і для західних сусідів. У 2005 р., в результаті запровадження безвізового режиму в'їзду в Україну та транзитного проїзду через її територію для громадян держав-членів Європейського Союзу, значно збільшилась кількість прибуттів із цих країн: зі Словаччини (+159 тис. осіб або +98%), із Польщі (+1,7 млн. осіб або +95%), з Німеччини (+48 тис. осіб або +34%).

Таблиця 2

Міжнародні туристичні прибуття до України

Роки	Прибуття	Роки	Прибуття
------	----------	------	----------

	млн.	приріст (%)
1996	3,854	-
1997	7,558	+96
1998	6,208	-18
1999	4,232	-32
2000	6,431	+52
2001	9,174	+43
2002	10,517	+15
2003	12,514	+19
2004	15,629	+25
2005	17,631	+13
2006	18,936	+7
2007	23,122	+22

	млн.	приріст (%)
2008	25,449	+10
2009	20,798	-18
2010	21,203	+2
2011	21,415	+1
2012	23,013	+7
2013	24,671	+7
2014	12,712*	-48
2015	12,428*	-2
2016	13,333*	+7
2017	14,230*	+7
2018	14,207*	-
2019	13,438*	-5

* Без тимчасово окупованих територій АР Крим, Донецької та Луганської областей

Джерело: Складено авторами на основі даних UNWTO

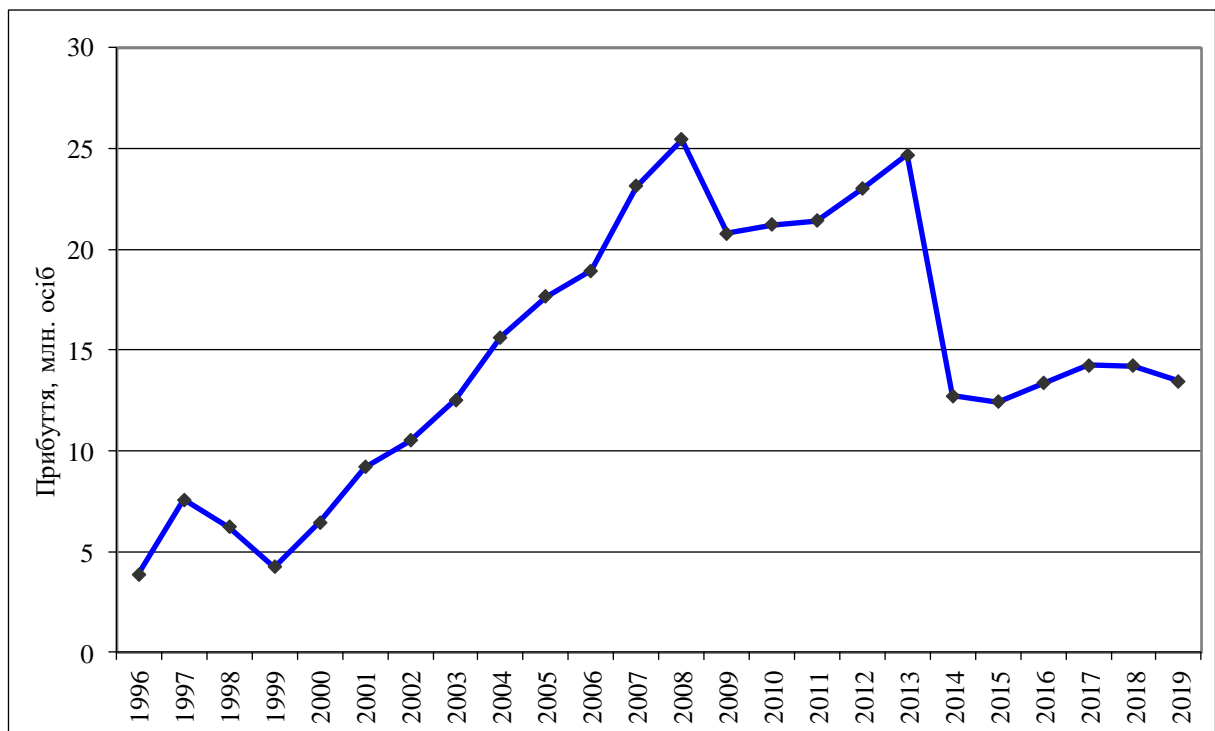

Рис. 4. Динаміка туристичних прибуттів до України за 1996-2019 рр.

Джерело: Складено авторами на основі даних UNWTO

У 2009 р. світова фінансово-економічна криза перервала цю позитивну динаміку і кількість прибуттів до України зменшилася на 18%. Однак, наступного 2010 року скорочення припинилося та було зафіксоване невелике зростання (+2%). Рік проведення Чемпіонату Європи з футболу «Євро-2012» і 2013 р. позначилися відновленням позитивної динаміки зі щорічними приростами +7% (див. табл. 2, рис. 4).

У 2014 р., після анексії Криму та початку воєнної агресії Росії на Донбасі, кількість іноземних туристів в Україні скоротилася до 12,7 млн., що було вдвічі менше порівняно з попереднім роком. Незважаючи на складну безпекову ситуацію, міжнародні прибуття за 2016-2018 рр. збільшилися на 14%, проте приріст був нетривалим, і вже в 2019 р. кількість прибуттів зменшилася на 5%. (див. табл. 2, рис. 4).

Дослідження іноземних (в'їзних) туристичних потоків України потребує аналізу динаміки прибуттів за країнами походження туристів (див. рис. 5).

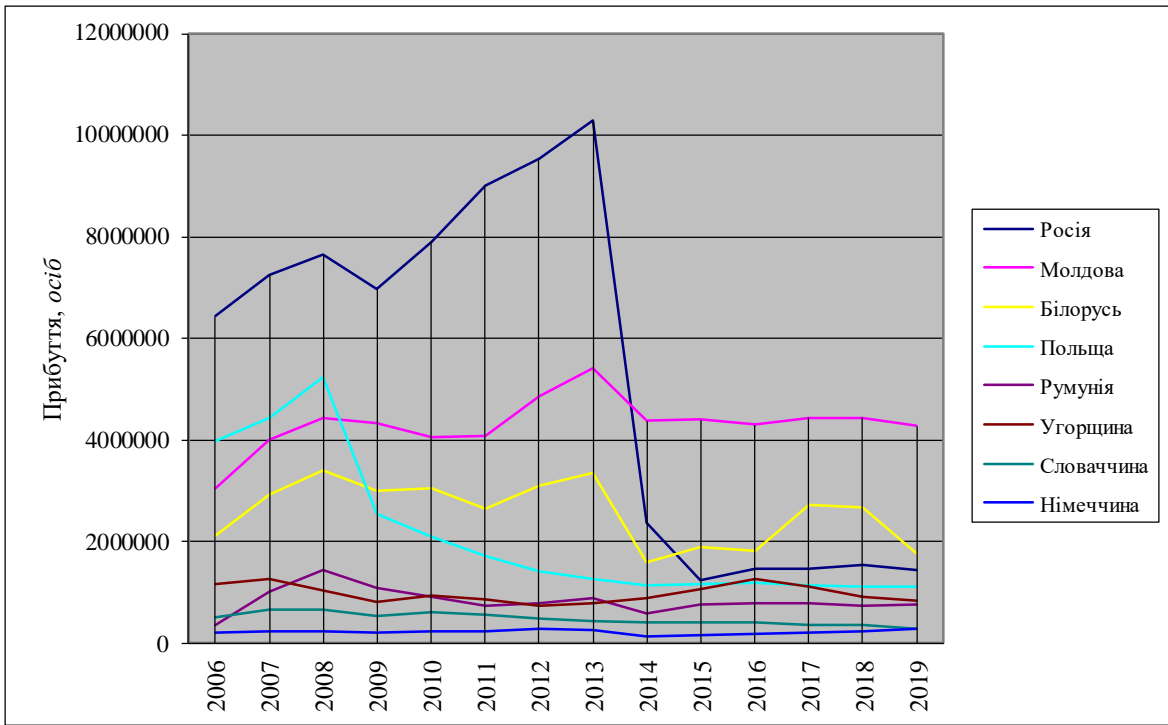

Рис. 5. Динаміка туристичних прибуттів до України за країнами походження
Джерело: Складено авторами на основі даних Держстату України

У структурі іноземного туризму України за 2006-2019 рр. переважали туристи із сусідніх країн. При цьому, в 2006-2013 рр. на них традиційно припадало понад 90% прибуттів, тоді як пересічно у світі їхня частка складала 50%. Цьому сприяли спільний протяжний кордон суходолом із країнами, з якими діє безвізовий режим (див. табл. 3, рис. 6), а також тривалі тісні економічні та історичні зв'язки. Починаючи з 2014 р., частка прибуттів із сусідніх країн постійно зменшувалася (77,6% у 2019 р.) за рахунок значного зменшення кількості туристів з Росії (41,7% у 2013 р. проти 10,7% у 2019 р.). Така структура прибуттів відображає невисоку популярність України серед туристів з інших країн і її скромне місце на європейському (та й світовому) ринку туристичних послуг.

Таблиця 3

Структура міжнародних туристичних прибуттів до України

№	Країни походження туристів	2008 р.		2013 р.		2019 р.	
		прибуття	частка	прибуття	частка	прибуття	частка
		(тис. осіб)	(%)	(тис. осіб)	(%)	(тис. осіб)	(%)
1	Росія	7638	30,0	10285	41,7	1433	10,7
2	Молдова	4419	17,4	5418	22,0	4278	31,8
3	Білорусь	3407	13,4	3354	13,6	1757	13,1
4	Польща	5243	20,6	1259	5,1	1116	8,3
5	Румунія	1440	5,7	877	3,6	752	5,6
6	Угорщина	1033	4,1	771	3,1	828	6,2
7	Словаччина	645	2,5	424	1,7	269	2,0
8	Німеччина	232	0,9	253	1,0	271	2,0
9	Решта світу	1392	5,5	2030	8,2	2734	20,3
Всього		25449	100,0	24671	100,0	13438	100,0

Джерело: Складено авторами на основі даних Держстату України

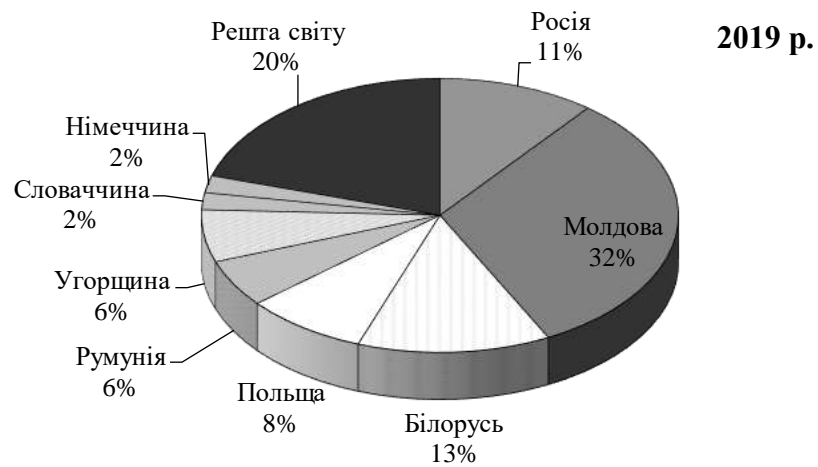
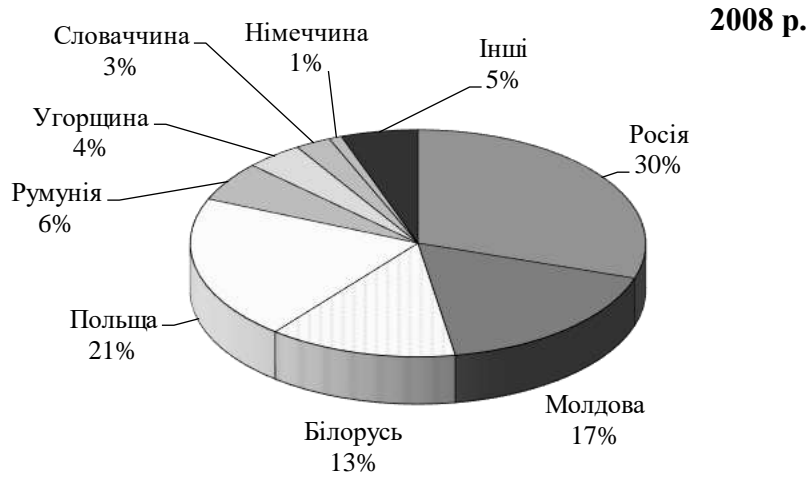

Рис. 6. Структура туристичних прибуттів до України за країнами походження

Джерело: Складено авторами на основі даних Держстату України

Динаміку прибуттів із різних країн походження туристів варто порівняти як між собою, так і з загальною кількістю прибуттів до України. Це було зроблено за допомогою кореляційного аналізу за 2006-2019 рр., що дозволило виявити країни з подібною динамікою прибуттів і ступенем впливу на іноземний туризм України (див. табл. 4). Коефіцієнти кореляції показали, що із загальною динамікою іноземного туризму України повністю узгоджуються прибуття з Росії та Білорусі. Така ж тіснота зв'язку спостерігалася для цих країн походження туристів при парному зіставленні між собою (див. табл. 4). Це означає, що вони перебувають під впливом однакових чинників.

Таблиця 4

Узгодженість динаміки прибуттів до України та між країнами походження туристів за 2006-2019 рр., коефіцієнт парної кореляції (r)

Прибуття до України	Країни походження туристів								Всього Україна
	Росія	Молдова	Білорусь	Польща	Румунія	Угорщина	Словаччина	Німеччина	
Росія		0,14	0,75	0,43	0,32	-0,36	0,69	0,53	0,95
Молдова			0,37	-0,46	0,38	-0,53	-0,28	0,19	0,16
Білорусь				0,40	0,66	-0,25	0,58	0,60	0,86
Польща					0,47	0,40	0,78	0,17	0,61
Румунія						-0,04	0,51	0,25	0,54
Угорщина							0,21	-0,40	-0,22
Словаччина								0,10	0,75
Німеччина									0,58

Джерело: Авторська розробка на основі даних Держстату України

Впродовж багатьох років відвідувачі з Росії посідали перше місце в структурі іноземного туризму України. Однак, починаючи з 2014 року, після анексії Криму й окупації Донбасу, їхня частка різко скоротилася: якщо у 2008 р. на російських туристів у структурі прибуттів до України припадало 30%, а в 2013 р. – 41,7%, то в 2015 р. – лише 9,9%. Крім того, аналіз зв'язку між динамікою загальної кількості вибуттів із Росії та динамікою їхніх прибуттів до України, показав тісну кореляцію (0,99) до 2014 р. (див. табл. 5). Значний потік російських туристів пояснювався спільним протяжним кордоном суходолом, відсутністю митних і мовних перешкод.

Таблиця 5

Узгодженість динаміки прибуттів до України з динамікою загальної кількості вибуттів з країн походження туристів, коефіцієнт парної кореляції (r)*

Країни походження туристів	Коефіцієнт кореляції (r)		
	2006-2019 рр.	2006-2013 рр.	2014-2019 рр.
Росія	0,26	0,99	0,58
Білорусь	-0,07	0,25	0,64
Польща	0,13	0,11	-0,18
Румунія	-0,03	0,95	0,51
Угорщина	0,02	0,66	-0,39
Словаччина	-0,33	0,79	-0,90
Німеччина	0,26	-0,01	0,86

*Примітка: у таблиці відсутні дані по Молдові через неузгодженість показників вибуттів з цієї країни та прибуттів до України (загальне значення вибуттів з країни менше, ніж прибуття до України)
Джерело: Авторська розробка на основі даних Держстату України

Військова агресія Росії обвалила іноземний туризм в Україні в 2014 р. Тоді спрацював чинник загроз і небезпек, а також економічний фактор.

Необхідно розрізняти об'єктивну безпекову ситуацію в Україні, яка мала локальне поширення та була пов'язана з бойовими діями на Донбасі, та її суб'єктивне бачення громадянами інших країн. Це відповідає концепції Дж. Уррі (1990) «погляд туриста», заснованій на парадигмі поведінкової географії. Турист сприймає певну DESTИНАЦІЮ через образи, які до її відвідування часто віртуальні та формуються через Інтернет і засоби масової інформації. Російська пропаганда поширювала Європою та світом вкрай негативний образ України, в якій точиться «громадянська війна». Особливо сильний цей вплив на російськомовну аудиторію. Якщо російські туристи, як громадяни країни-агресора, небезпідставно побоювалися подорожувати до України, то на туристів із Білорусі та з інших пострадянських республік більшою мірою вплинула російська пропаганда.

За 2006-2019 рр. Молдова та Білорусь змінювали свої позиції серед топ-країн походження туристів. Так у 2008 р. вони посідали 3-ю та 4-у сходинки, поступаючись Росії та Польщі. Тоді на них припадало 17,4% і 13,4% прибуттів до України відповідно. У 2009-2013 р. вони за рахунок Польщі змістилися на другу та третю позиції, а в 2015 р. вже посідали перші дві сходинки. При цьому частка Молдови у 2013 р. складала 22,0%, а в 2015 р. вже 35,4%, (у 2019 р. – 31,8%), а Білорусі залишалася майже без змін (пересічно на рівні 15%). Якщо розглядати кількість прибуттів, то туристів із Молдови у 2019 р. було стільки ж як і в 2008 р. (близько 4,3 млн осіб), а порівняно з 2013 р. поменшало на 21%. Білоруських туристів у 2008 р. і 2013 р. приїздило до України майже однаково (близько 3,4 млн), тоді як у 2019 р. їхня кількість скоротилася до 1,8 млн.

Натомість російська пропаганда не вплинула на сусідів із Східної Європи.—Динаміка туристичних прибуттів до України із Польщі, Словаччини та Угорщини в 2014 р, а також у 2015-2016 рр. не зазнала помітних негативних змін, а була навіть кращою за 2010-2013 рр., коли вони показували негативні прирости, тоді як загальна кількість прибуттів до України зростала (див. рис.4, рис. 6). Все ж у 2017-2019 рр. був спад у прибуттях з Словаччини та Угорщини при одночасному збільшенні вибуттів з цих країн, що свідчить про зменшення інтересу туристів до України.

Коефіцієнти кореляції показали, що найтісніше узгоджуються між собою туристичні прибуття з Польщі та Словаччини (див. табл. 4). Ці країни мають чимало спільного: близькі до України як територіально, так і ментально; належать до «новачків» ЄС, що набули членства одночасно.

Високий коефіцієнт кореляції прибуттів зі Словаччини та загальної кількості прибуттів в Україну, враховуючи незначну частку прибуттів з першої (на рівні 2-3%), може свідчити про вплив тих же факторів на динаміку туристичних потоків від сусіда та загалом іноземного туризму в Україну.

З-поміж зазначених країн варто виділити Польщу, яка на початку періоду, що досліджується, три роки поспіль посідала другу сходинку в структурі іноземного туризму України. Зокрема, у 2008 р., коли польських туристів було найбільше (5,24 млн.), їхня частка складала 20,6%; у 2013 р. їх стало менше майже на 4 млн., а частка скоротилася до 5,1%. Це може бути пов'язано із вступом Польщі до Шенгенської зони, відповідно відкриттям для її громадян кордонів країн-членів ЄС і підвищенням туристичного інтересу поляків до туристично розвинених країн Європи. У 2019 р. кількість туристів із Польщі майже не змінилася (1,1 млн.), натомість, на тлі значного загального скорочення прибуттів до України, їхня частка зросла до 8,3%.

Пожвавлення туристичних потоків до України від сусідів із Європейського Союзу після 2014 р. пояснюється дією економічного чинника, трансформованого через обмінний курс валют. У 2009 р. світова фінансово-економічна криза призвела до падіння курсів національних валют східноєвропейських країн щодо Євро. Після різкого здешевлення та невеликої корекції повільна девальвація угорського форинта, польського злотого та румунського лея спостерігалася ще кілька років потому, коли у 2011 р. в Єврозоні почалася друга рецесія, яка тривала до 2013 р. (див. рис. 7). Саме на цей період припадають переважно негативні щорічні прирости туристичних прибуттів із цих країн. Натомість російський рубль впродовж 2010-2013 рр. був стабільним, а Росія показувала пересічно двозначний приріст.

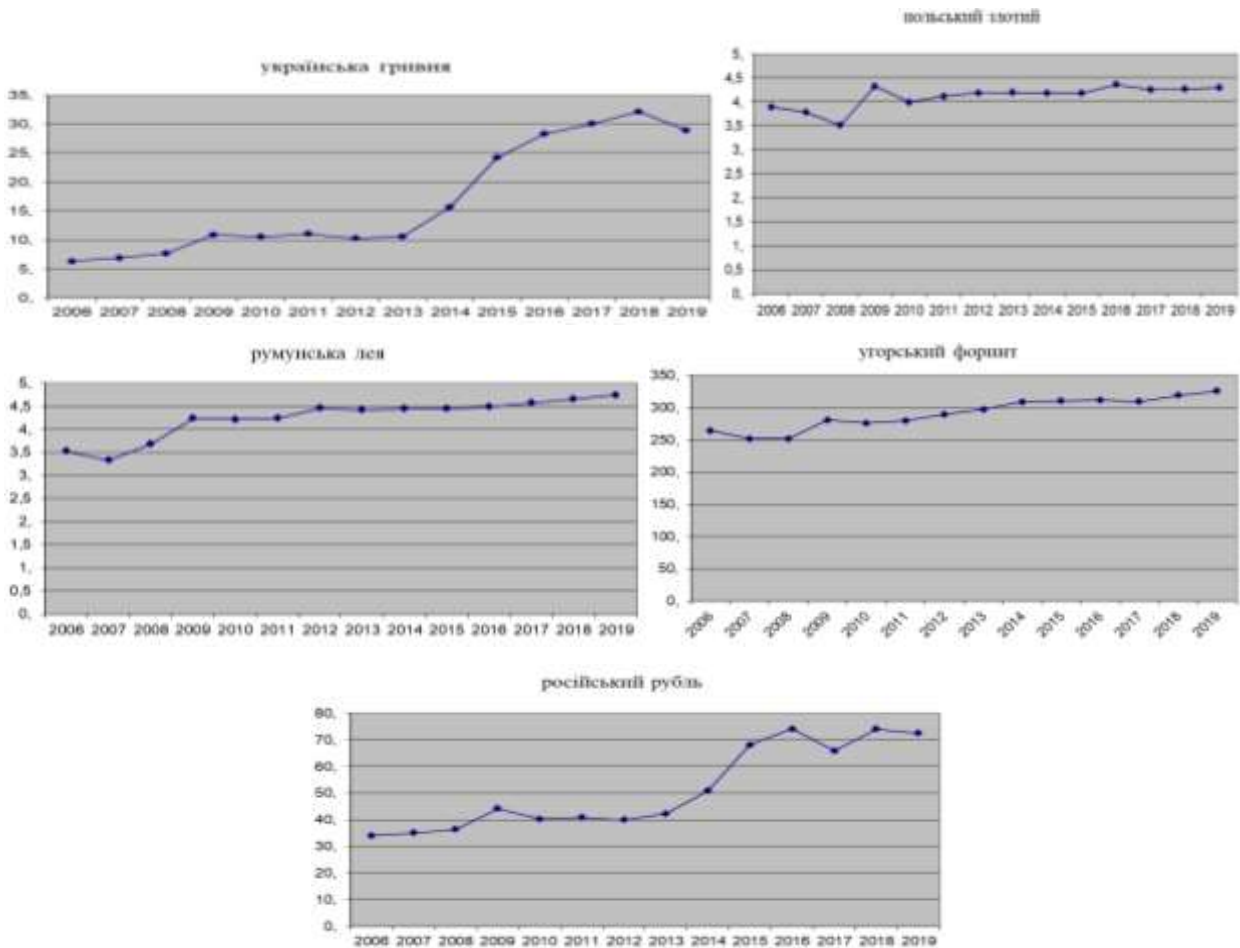

Рис. 7. Динаміка курсів національних валют до Євро за 2006-2019 рр.

Під кінець 2014 р. курс російського рубля впав щодо світових валют (€, \$) мало не вдвічі, а після незначної корекції трохи посилювався. Через це питомі (per capita) споживчі витрати росіян (у фіксованих цінах, US\$) у 2015 р. порівняно з попереднім роком зменшилися на 10%. Так економічний фактор підсилює дію чинника загроз і небезпек.

За 2014-2015 рр. українська гривня девальвувала втричі. Натомість, від середини 2013 р., після другої рецесії в Єврозоні, національні валюти країн-сусідів, що сформували другу групу, стабілізувалися, а питомі споживчі витрати лише зростали. Через вигідний обмінний курс валют купівельна спроможність туристів із ЄС в Україні значно зростає. Таким чином, економічний фактор компенсував негативний вплив чинника загроз і небезпек. Це засвідчує, що європейців Україна багато в чому приваблює дешевизною.

Отже, структурний аналіз в'їзного туризму в Україну засвідчив тотальне переважання туристів із сусідніх країн.

Прибутковість іноземного туризму в Україні. Розглядаючи прибутковість іноземного туризму в Україні, нагадаймо, що цей показник розраховується як відношення туристичних доходів до прибуттів.

Пересічно за 24 роки дослідження прибутковість іноземного туризму в Україні була надзвичайно низькою і складала лише 165 US\$ (125 US\$ у цінах 1996 р.). Аналогічний показник для Європейського туристичного регіону за 1996-2019 рр. коливався в межах 590-803 US\$, а в 2019 р. становив 775 US\$ (478 US\$ у цінах 1996 р.).

Оскільки Світовий банк подає вартісні показники в одній із світових валют (US\$), то на прибутковість, окрім інших чинників, ще може впливати обмінний курс української гривні. При дослідженні динаміки необхідно нівелювати вплив інфляції за допомогою індексу цін CPI (див. табл. 7), через який поточні ціни перераховуються у фіксовані для базового року.

Індекс цін CPI US\$ (CPI Inflation Calculator)

Роки	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
CPI	100,00	101,70	103,34	106,12	109,71	111,41	114,06	116,20	119,99	124,09
Роки	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
CPI	127,24	132,43	132,55	136,16	138,20	142,29	144,77	146,94	148,05	149,13
Роки	2016	2017	2018	2019						
CPI	152,23	155,44	158,41	162,03						

У 2019 р. прибутковість іноземного туризму України складала 119 US\$, що було на рівні кінця дев'яностих і початку двотисячних років. У 2013 р., до того як українська гривня девальвувала втричі, питомі туристичні доходи становили 164 US\$ на одне прибуття. Найбільше ж значення цей показник мав перед початком світової фінансово-економічної кризи у 2008 р. – 199 US\$ (див. табл. 8, рис. 8).

Таблиця 8

Туристичні прибуття, доходи та прибутковість іноземного туризму в Україні

Роки	Прибуття (млн)	Туристичні доходи (US\$ млн)		Прибутковість у цінах 1996 р. (US\$ на одне прибуття)
		у поточних цінах	у цінах 1996 р.	
1996	3,854	448	448	116
1997	7,558	477	469	62
1998	6,208	539	522	84
1999	4,232	503	474	112
2000	6,431	563	513	80
2001	9,174	759	681	74
2002	10,517	1001	878	83
2003	12,514	1204	1036	83
2004	15,629	2931	2443	156
2005	17,631	3542	2854	162
2006	18,936	4018	3158	167
2007	23,122	5320	4017	174
2008	25,449	6722	5071	199
2009	20,798	4349	3194	154
2010	21,203	4696	3398	160
2011	21,415	5406	3799	177
2012	23,013	5988	4136	180
2013	24,671	5931	4036	164
2014	12,712*	2264*	1529	120
2015	12,428*	1662*	1114	90
2016	13,333*	1723*	1132	85
2017	14,230*	2019*	1299	91
2018	14,207*	2269*	1432	101
2019	13,438*	2595*	1602	119

* Без тимчасово окупованих територій АР Крим, Донецької та Луганської областей
Джерело: Авторська розробка на основі даних UNWTO

Пересічно найвищий рівень прибутковості спостерігався за 2004-2013 рр. (див. рис. 8). Як вже зазначалося, у 2005 році, внаслідок запровадження безвізового режиму в'їзду в Україну для громадян держав-членів Європейського Союзу, значно збільшилося туристів із цих країн-сусідів. Зокрема, кількість прибуттів зі Словаччини та Польщі майже подвоїлась, а остання принаймні впродовж 2006-2008 р. посідала другу сходинку в структурі іноземного туризму України (див. рис. 6). Зростання туристичних прибуттів з країн Європейського союзу є надзвичайно важливим для України, оскільки ці туристи є більш платоспроможними та їхні витрати можуть підвищити загальний рівень прибутковості туризму.

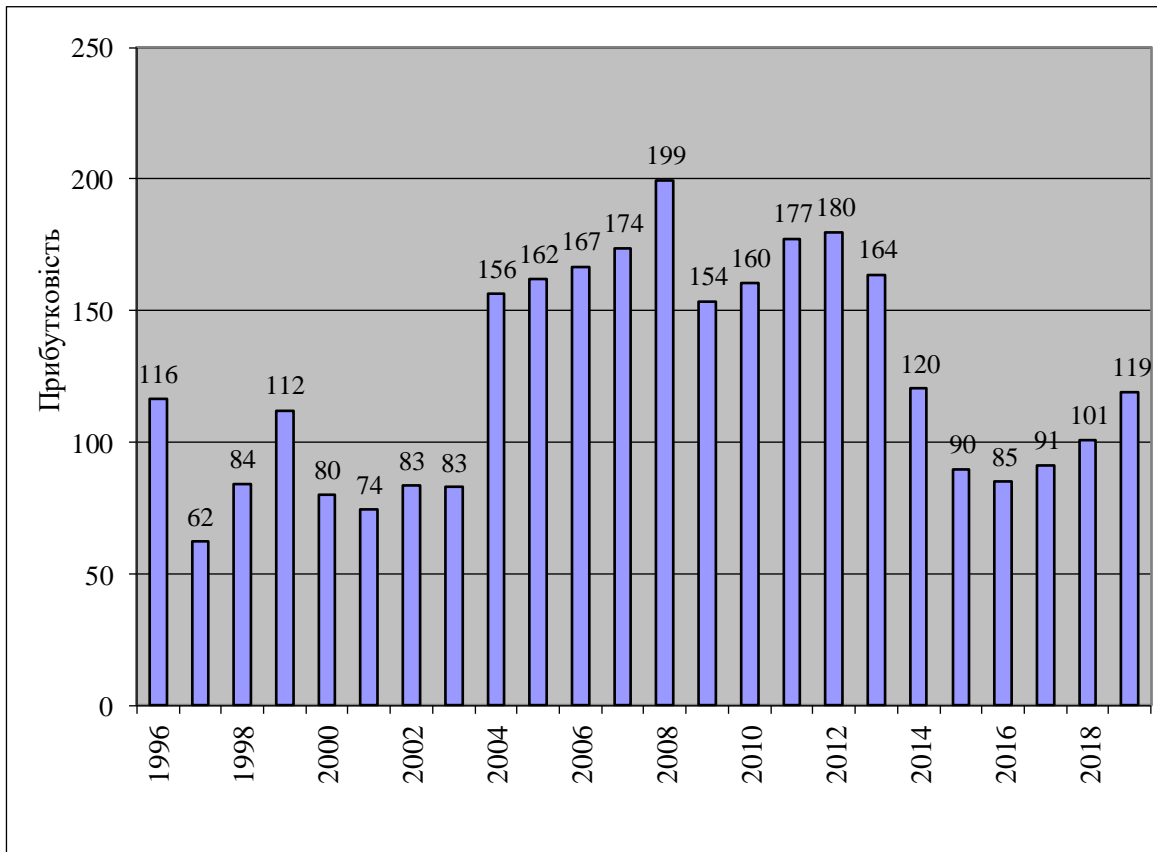

Рис. 8. Прибутковість іноземного туризму в Україні, US\$ у цінах 1996 р.

Джерело: Авторська розробка на основі даних UNWTO

У монографії О. Короля (2018) за результатами досліджень прибутковості за країнами світу встановлено, що вирішальний вплив на розмір доходів від іноземного туризму на одне прибуття справляють такі два чинники: транспортно-географічне положення дестинації, що оцінюється як середньозважена на частку прибуттів відстань до кордонів топ-країн походження туристів; питомі (per capita) споживчі витрати населення країни призначення, які засвідчують рівень місцевих цін (Король, 2018).

Оскільки перші сім країн у структурі іноземного туризму України – це сусіди, на яких у різні роки припадало від 84% до понад 90% відвідувачів, можна навіть без розрахунків стверджувати, що середньозважена на частку прибуттів відстань близька до нуля. Така структура іноземного туризму склалася завдяки протяжному кордону суходелом без митних перешкод із країнами-постачальниками туристів, з якими Україна тривалий час пов'язана історично. За таких обставин, особливо на близьких до кордону територіях, формується інтенсивний туристичний обмін. Однак, ці подорожі тривають недовго та мають переважно самодіяльний характер, а отже – невитратні. Зокрема, 74% іноземців відвідують Україну з приватною або діловою метою. Як наслідок, невеликі доходи від іноземного туризму діляться на значну кількість прибуттів, що помітно знижує прибутковість.

Як уже зазначалося, прибутковість іноземного туризму залежить не лише від того, наскільки здалеку приїжджають туристи, але й від дорожнечі в країні призначення, про що свідчать питомі

(Per capita) споживчі витрати місцевого населення. Очевидно саме цей чинник визначав динаміку прибутковості, адже транспортно-географічне положення України завдяки більш-менш сталій структурі прибуттів залишалося без змін.

Перевірка залежності динаміки прибутковості іноземного туризму України від питомих (per capita) споживчих витрат українців за період дослідження 1996-2019 рр. дала низький коефіцієнт кореляції ($r=0,49$). Проте тісний зв'язок між цими ознаками спостерігався у період до 2014 р. ($r=0,85$), що знову підтверджує значний вплив початку воєнних дій на розвиток туризму в Україні.

Побудований за зазначеними вище показниками графік розподілу за 1996-2013 рр. дозволив виявити залежність, яку можна описати логарифмічною функцією (див. рис. 9). Винятки за 2014-2019 рр. очікувані та пов'язані з дією чинника загроз і небезпек, а також економічного чинника. Вплив останнього позначився в різкому знеціненні української гривні, через що доходи від іноземного туризму в US\$ значно скоротилися.

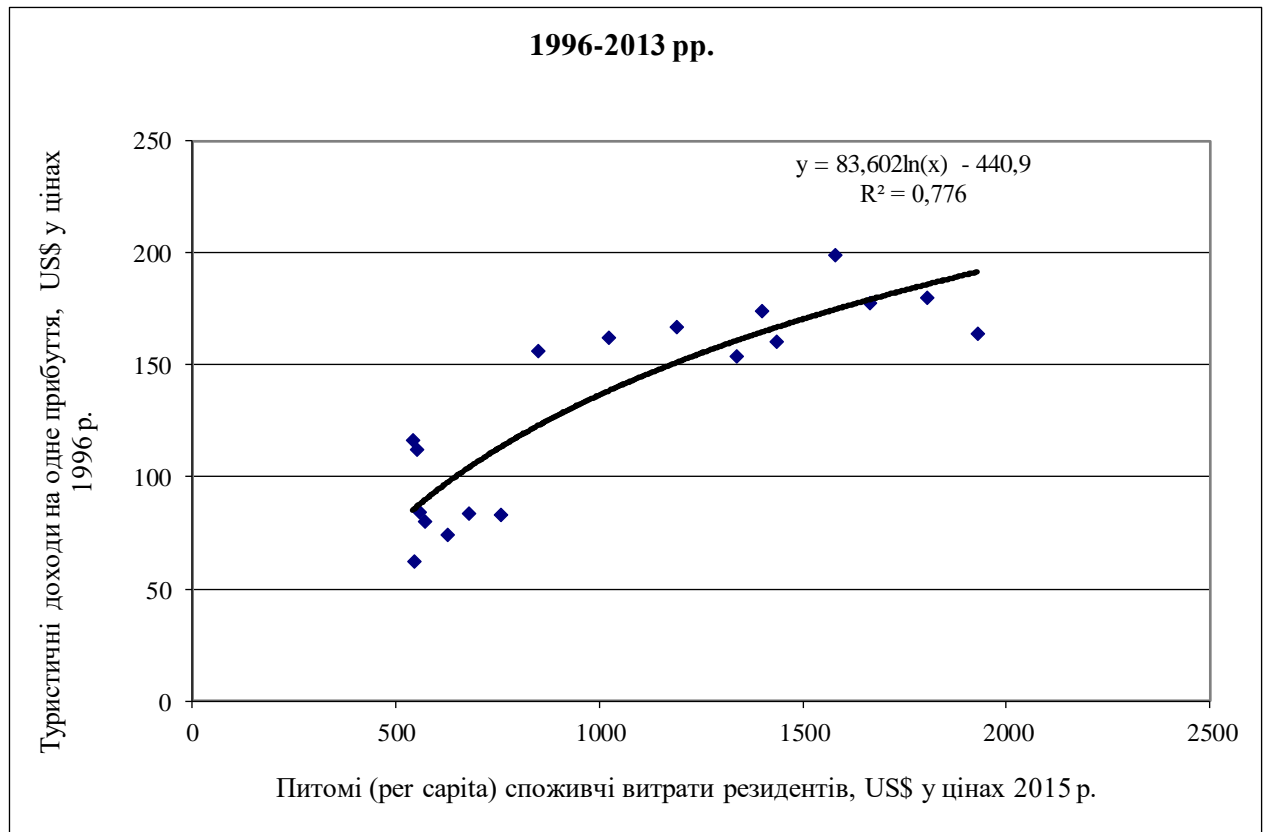

Рис. 9. Розподіл питомих споживчих витрат місцевого населення і величини прибутковості іноземного туризму України за 1996-2019 рр.

Джерело: Авторська розробка на основі даних UNWTO та Світового банку

Отже, Україна належить до країн зі значними натуральними показниками в ізного туризму. Однак її прибутковість була настільки малою, що у вартісних показниках нівелювала велику кількість туристичних прибуттів. Ці дві протилежні за оцінкою характеристики іноземного туризму України завдячують одному й тому ж, а отже мають фундаментальні причини. Велика кількість прибуттів до України пояснюється протяжним спільним кордоном суходолом із країнами-постачальниками туристів із спільною історією та безвізовим режимом. Водночас із цієї ж причини в структурі прибуттів переважають самодіяльні, короткотривалі поїздки від сусідів, через що прибутковість іноземного туризму надзвичайно низька. Цьому ще сприяє низький рівень цін в Україні, про що свідчать дуже малі питомі споживчі витрати місцевого населення. Тобто, одним із стимулів для таких поїздок, зокрема для туристів із Європи, є дешевизна.

Підвищити прибутковість іноземного туризму можна за рахунок збільшення частки прибуттів із віддалених країн походження туристів. Такі поїздки вже не мають характеру дифузії, а спричинені мотивом контрасту. Це означає, що країна призначення може приваблювати таких туристів лише тим, чого немає у них вдома, а також в інших дестинаціях поруч. Україна має величезну територію з морськими акваторіями та гірськими масивами з кліматом, що за сезонами

забезпечує необхідні умови для відповідних видів рекреації. Однак ці ресурси не створюють значних конкурентних переваг для в'їзного туризму України. Крім того, головною перешкодою розвитку туризму сьогодні є агресивна війна росії проти нашої держави.

Висновки. Дослідження іноземного (в'їзного) туризму певної країни призначення розпочинається з обліку загальної кількості прибуттів та побудови рядів динаміки. Їхній аналіз може відбуватися за авторським алгоритмом. За характером лінії тренду можна класифікувати розвиток іноземного туризму в цій країні, а на основі відхилень, що перевищували середньоквадратичне значення, встановити чинники, які того чи іншого року мали вплив. Однак це початковий (поверхневий) рівень аналізу, який дозволяє лише побачити та пояснити динаміку іноземного туризму певної дестинації, а також класифікувати його розвиток.

Другий рівень дослідження (глибший) розглядає іноземний туризм як агрегований із окремих в'їзних потоків за країнами походження туристів. Він передбачає аналіз динаміки прибуттів за топ-країнами походження у структурі іноземного туризму країни призначення за ті ж роки, що і для загальної кількості прибуттів. Оскільки країн походження туристів у структурі прибуттів може бути чимало, необхідно відібрати за рейтингом топ-10, або таку їх кількість, на яку припадає не менше 2/3 прибуттів. Аналіз динаміки прибуттів із окремої країни походження туристів здійснюється за таким же алгоритмом, що і для загальної кількості прибуттів

Вивчення структури в'їзного туризму передбачає аналіз частки прибуттів за топ-країнами походження туристів. Частка, а не абсолютна кількість відвідувачів більш репрезентативна для аналізу динаміки структури прибуттів. Для спрощення аналізу вбачається доцільним аналізувати динаміку структури прибуттів за окремим маркерними роками. Їх можна обрати як репрезентативні для того, чи іншого періоду, що виділяються в аналізі динамічного ряду загальної кількості туристичних прибуттів.

Пояснити, чому склалася та чи інша структура прибуттів можна на основі певних географічних особливостей у розподілі міжнародних туристичних потоків. Якщо про прибуття від сусідів можна говорити, що вони можуть мати як дифузійний, так і спрямований характер, то віддаленні поїздки, як правило, спрямовані до певних дестинацій як втеча до тимчасової протилежності, що з географічної точки зору передбачає прямування до дестинацій із довкіллям, яке відрізняється від звичного середовища.

Аналіз туристичних прибуттів має доповнюватися середньою тривалістю перебування у країні призначення, бо чим довше турист там перебуває, тим більше грошей витрачає. Однак цей натуральний показник не поширений в обліку міжнародних туристичних потоків. Натомість доступний такий вартісний показник, як доходи від іноземного туризму. Тому інформативнішим для аналізу туристичних потоків є такий відносний показник, як прибутковість іноземного туризму.

Україна має значні натуральні показники іноземного туризму, натомість доходи на одне прибуття були надзвичайно низькими. Ці дві протилежні за оцінкою характеристики іноземного туризму України завдячують одному й тому ж. Велика кількість прибуттів до України пояснюється протяжним спільним кордоном суходелом із країнами-постачальниками туристів із ментально близьким населенням і безвізовим режимом. Водночас із цієї ж причини в структурі прибуттів переважали самодіяльні, короткотривалі поїздки від сусідів, через що прибутковість іноземного туризму надзвичайно низька. Цьому ще сприяє низький рівень цін в Україні, про що свідчать дуже малі питомі споживчі витрати місцевого населення.

Список використаних джерел

- Бейдик, О.О., Новосад, Н.О., 2010. Фактори формування туристичних регіонів і центрів в'їзного туризму України. Проблеми міжнародного туризму. Київ: ППНВ, 285-299.
- Бейдик, О.О., Новосад, Н.О., 2012. Факторний аналіз формування туристичних потоків в'їзного туризму України. Український географічний журнал, 1. 44-49. https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ-2012-1-44_0.pdf
- Бойко, Ю., 2016. Статистичний аналіз туристичних потоків. European Journal of Economics and Management, 2(1), 26-31. https://eujem.cz/wp-content/uploads/2016/eujem_2016_2_1/06.pdf
- Коваль, П.Ф., Алєсугіна, Н.О., Андрєєва, Г.П., Зелєньська, О.О., Григор'єва, Т.В., Пархоменко, О.Г., Дудко, В.Б., Михайловський, М.О., Бондар, С.І., 2010. В'їзний туризм. Ніжин: Видавництво Луж'яненко В. В.
- Данілов В.Я., Яремчук О.Я., 2009. Сучасний підхід до моделювання в'їзних потоків у туризмі. Наукові праці, 93(106), 47-53: <http://surl.li/lumpis>
- Державна служба статистики України (Держстат України). <https://www.ukrstat.gov.ua/>
- Дехтяр, Н.А., 2021. Світовий ринок туристичних послуг і пріоритети розвитку туризму в Україні. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М.
- Кифяк, В.Ф., 2008. Організація туризму. Чернівці: Книги—XXI.
- Кондрацька, Л.П., 2019. Підхід до аналізу структури міжнародних туристичних потоків України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство, 26(1), 95-99.
- Король, О.Д., 2018. Міжнародні туристичні потоки: суспільно-географічні аспекти формування та геопросторовий розподіл.

Чернівці: Чернівецький національний університет.

- Король, О.Д., Крачило, М.П., 2009. Менеджмент туризму. Київ: Знання, 67. https://get.ucoz.net/ld/4/430_Tour_manag.pdf.
- Любичева, О.О., 2002. Ринок туристичних послуг. Київ: Альтерпрес.
- Мальська, М.П., Антонюк, Н.В., Ганич, Н.М., 2008. Міжнародний туризм і сфера послуг. Київ: Знання.
- Методологічні положення національної системи туристичної статистики в Україні (НСТС). <https://nto.ua/assets/files/ntou-statistics-methodology.pdf>
- Опря, А.Т., 2012. Статистика (модульний варіант з програмованою формою контролю знань). Київ: Центр учбової літератури.
- Охрімченко, А.Г., 2012. Тенденції формування в'їзного туристичного потоку до України. Економіка та управління національним господарством. Економічний часопис – XXI. 9-10, 38-42. <http://surl.li/umrlh>
- Підгорний, А.З., Милашко, О.Г., 2014. Статистика туризму. Одеса: ОНЕУ, Ротапринт.
- Герасименко, С.С., Головач, А.В., Єрина, А.М. та ін., 2000. Статистика. С.С. Герасименко (Ред.) (2-ге видання). Київ: КНЕУ.
- Черняк, О.І., Захарченко, П.В., 2010. Інтелектуальний аналіз даних. Київ: Знання. <http://surl.li/umptx>
- CPI Inflation Calculator. https://www.bls.gov/data/inflation_calculator.htm
- Currency Converter. <https://fxtop.com/>
- UNWTO (2020a). World tourism barometer, Vol. 18, nr. 1, January 2020. Madrid: United Nations World Tourism Organization. <https://www.unwto.org/world-tourism-barometer-n18-january-2020>
- UNWTO Tourism Highlights (2001-2020). <http://www.unwto.org>
- Urry, J. 1990. The Tourist Gaze. London: Sage
- World Bank Open Data. <https://data.worldbank.org>

References

- Beidyk, O.O., Novosad, N.O., 2010. Faktory formuvannia turystychnykh rehioniv i tsestriv viznoho turizmu Ukrainy. Problemy mizhnarodnoho turizmu (The factors of formation of tourist regions and centers of inbound tourism in Ukraine. Problems of international tourism). Kyiv: PPNV, 285-299 (In Ukrainian).
- Beidyk, O.O., Novosad, N.O., 2012. Faktornyi analiz formuvannia turystychnykh potokiv viznoho turizmu Ukrainy (Factor analysis of the formation of tourist flows of inbound tourism in Ukraine). Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal, 1. 44-49. https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ-2012-1-44_0.pdf (In Ukrainian)
- Boiko, Yu., 2016. Statystychni analiz turystychnykh potokiv (Statistical analysis of tourist flows). European Journal of Economics and Management, 2(1), 26-31. https://eujem.cz/wp-content/uploads/2016/eujem_2016_2_1/06.pdf (In Ukrainian)
- Koval, P.F., Alieshuhina, N.O., Andriieva, H.P., Zelenska, O.O., Hryhorieva, T.V., Parkhomenko, O.H., Dudko, V.B., Mykhailovskiy, M.O., Bondar, S.I. 2010. Viznyi turizm. (Inbound tourism). Nizhyn: Vydavnytstvo Lukianenko V. V. (In Ukrainian).
- Danilov V.Ia., Yaremchuk O.Ia., 2009. Suchasnyi pidkhid do modeliuvannia viznykh potokiv u turizmi (A modern approach to modeling inbound flows in tourism). Naukovi pratsi, 93(106), 47-53: <http://surl.li/umptx> (In Ukrainian).
- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (State Statistics Service) (Derzhstat Ukraine). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (In Ukrainian).
- Dekhtiar, N.A., 2021. Svitovyi rynek turystychnykh posluh i priority rozvytku turizmu v Ukraini (The world market of tourist services and priorities for tourism development in Ukraine). Kharkiv : FOP Liburkina L.M. (In Ukrainian)
- Kyfiak, V.F., 2008. Orhanizatsiia turizmu (Organization of tourism). Chernivtsi: Knyhy–XXI (In Ukrainian).
- Kondratska, L.P., 2019. Pidkhid do analizu struktury mizhnarodnykh turystychnykh potokiv Ukrainy (An approach to analyzing the structure of international tourist flows in Ukraine). Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyty ta svitove gospodarstvo, 26(1), 95-99 (In Ukrainian).
- Korol, O.D., 2018. Mizhnarodni turystychni potoky: suspilno-heohrafichni aspekty formuvannia ta heoprostorovi rozpodil (International tourist flows: socio-geographical aspects of formation and geospatial distribution). Chernivtsi: Chernivetskyi natsionalnyi universytet (In Ukrainian).
- Korol, O.D., Krachylo, M.P., 2009. Menedzhment turizmu (Management of tourism). Kyiv: Znannia, 67. https://get.ucoz.net/ld/4/430_Tour_manag.pdf (In Ukrainian).
- Liubitseva O.O., 2002. Rynek turystychnykh posluh (Travel services market). Kyiv: Alterpres. (In Ukrainian).
- Malska, M.P., Antoniuk, N.V., Hanych, N.M., 2008. Mizhnarodnyi turizm i sfera posluh (International tourism and services). Kyiv: Znannia. (In Ukrainian).
- Metodolohichni polozhennia natsionalnoi systemy turystychnoi statystyky v Ukraini (Methodological provisions of the National System of Tourism Statistics in Ukraine (NSTS)). <https://nto.ua/assets/files/ntou-statistics-methodology.pdf> (In Ukrainian).
- Oprya, A.T., 2012. Statystyka (modulnyi variant z prohramovanoi formoiu kontroliu znan) (Statistics (modular version with a programmable form of knowledge control). Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury (In Ukrainian).
- Okhrimenko, A.H., 2012. Tendentsii formuvannia viznoho turystychnoho potoku do Ukrainy (Trends in the formation of inbound tourist flow to Ukraine). Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym gospodarstvom. Ekonomichnyi chasopys – XXI. 9-10, 38-42. <http://surl.li/umrlh> (In Ukrainian).
- Pidhornyi, A.Z., Mylashko, O.H., 2014. Statystyka turizmu (Statistics of tourism). Odessa: ONEU, Rotaпринт (In Ukrainian).
- Herasymenko, S.S., Holovach, A.V., Yerina, A.M. ta in., 2000. Statystyka (Statistics). S.S. Herasymenko (Red.) (2-he vydannia). Kyiv: KNEU (In Ukrainian).
- Cherniak, O.I., Zakharchenko, P.V., 2010. Intelektualnyi analiz danykh (Intellectual data analysis). Kyiv: Znannia <http://surl.li/umptx> (In Ukrainian).
- CPI Inflation Calculator. https://www.bls.gov/data/inflation_calculator.htm
- Currency Converter. <https://fxtop.com/>
- UNWTO (2020a). World tourism barometer, Vol. 18, nr. 1, January 2020. Madrid: United Nations World Tourism Organization. <https://www.unwto.org/world-tourism-barometer-n18-january-2020>
- UNWTO Tourism Highlights (2001-2020). <http://www.unwto.org>
- Urry, J. 1990. The Tourist Gaze. London: Sage
- World Bank Open Data. <https://data.worldbank.org>

Надійшла до редколегії 01.03.2024

Прийнята до друку 28.03.2024